

Bokmeldinger

Gry Heggli: *Skoledagboken: en folkloristisk studie av unge jenters skrivehandlinger*. Oslo 2002. 265 sider.

Anmeldt av Georg Drakos, Stockholm

I lite äldre folkloristisk forskning har skriftliga källor inte tillmätts samma autenticitet som muntliga utsagor. Det har därför funnits en tendens i folkloristiska undersökningar att skapa ett hierarkiskt förhållande mellan muntliga och skriftliga källor, varvid skriftligt källmaterial har kategoriserats som sekundärt material i förhållande till muntligt. Med sin analys av den i Norge så populära skoldagboken ger Gry Heggli ett betydelsefullt bidrag till ett ännu tämligen underutforskat fält om skrivandets etnografi. I hennes studie utgör skoldagböckernas skriftliga texter primärkälla i dess mest autentiska mening. Heggli visar att de unga flickors dagboksskrivande hon studerat, avviker från en etablerad skrivpraxis, från idén om den ensamme författaren vars produktion resulterar i autonoma texter. Med stöd av framförallt amerikanska folklorister som Amy Shuman och Miriam Camitta betraktar hon snarare dagboksskrivandet som en direktkommunikation ansikte mot ansikte, vilket öppnar för analysen av texterna i ett performansperspektiv.

Ur detta perspektiv intresserar sig Heggli för i vilka avseenden framställningen av dagbokstexterna bygger på en speciell form av kompetens. Denna färdighet rör texternas form och innehåll, det vill säga genremässiga kriterier. Genreanalysen är i studien lokaliserad till den kommunikativa situationen och aktörernas intentioner med att producera texter, kontexter och betydelser för sin publik, som ifråga om skoldag-

böckerna är nära vänner och bekanta. En tydlig vinst med detta perspektiv på genreanalys är att de många gånger till synes innehållslösa texterna framträder som fyllda av mening i sitt kommunikativa sammanhang.

Granskningen av skoldagböckerna visar att ”vennehilsenen”, är den överordnade formen och den genre skribenterna förhåller sig till då de skriver till varandra. Heggli betraktar vänhälsningarna som lokalt konstruerade uttryck för flickornas eget genresystem, som bryter mot flera konventioner för skriftspråk. Ett sådant drag hos vänhälsningarna är att ägna stort utrymme åt situationella kontextangivelser i texterna, det vill säga en sorts hänvisningar som brukar inflikas med mindre åthävor i muntlig kommunikation. Denna kontextualisering, eller dekontextualisering för att använda Heggli term, länkar samman situation och diskurs, men har också andra funktioner. En tänkbar förklaring till förekomsten av dessa kontextangivelser i vänhälsningar kan enligt Heggli vara att vilja göra skoldagböckerna till ett slags minnesalbum.

Genom att peka ut de många meta-kommunikativa elementen hos dagböckernas vänhälsningar, som återges i transkriberad form i avhandlingen, synliggör Heggli flera grundläggande karakteristika för förståelsen av skoldagboksskrivandet som performans. Ett sådant gäller skribentens ansvarstagande för situationen, som kommer till uttryck i deras försök att hantera formler för inramning av vänhälsningar, att behärska metakommunikativa medel av olika slag, att hantera olika stilmedel och i övrigt demonstrera en medveten förmåga att förhålla sig till framförallt vänhälsning-

arnas genremässiga konventioner. Heggli framhåller skribenternas medvetenhet om sin kompetenta publik då de skriver i skoldagböckerna och därmed träder in på textsamlingarnas kollektiva arena. Denna utgör scenen för den performativa framställning där flickornas kommunikativa kompetens prövas.

Skillnaden mellan skriftlig och muntlig performans är här underordad. Enda skillnaden Heggli konstaterar är att den omedelbara samtidigheten mellan framförande och tolkning som sker vid muntlig kommunikation ersätts med en inbyggd förse- nad tolkning som en följd av att texterna läses i efterhand. Men likheterna är flera. Granskningen av texterna som här och var i boken illustreras med fotokopior antyder också betydelsen av den grafiska gestaltningen, som ibland återger röstvolym, betoningar och andra strategiska förkroppsligade gestaltningar av texternas budskap. Den grafiska och visuella utformningen av texterna har emellertid i stort lämnats utanför den empiriska analysen.

Desto större utrymme får en diskussion om aktörernas aktiva roll för att skapa mening och utnyttja skrivdagbokens genremässiga konventioner för att positionera sig. På goda grunder kan Heggli dra slutsatsen att en central aspekt av meningsskapandet kretsar kring ämnet vänskap. Den hypotesen fanns inbyggd i det syfte som föregick studien om att undersöka den skriftliga kommunikationen vännar emellan. Den fanns kanske också inbyggd i studiens empiriska prioritering att rekrytera en grupp flickor som hade relationer till andra skribenter. Men det som framförallt talar för hypotesen är att flickornas eget namn på den mest centrala texttypen i skoldagböckerna är ”vennehilsenen”. Namnet signalerar att den ska handla om vänskap.

Flickornas förmåga att kommunicera via dessa vänhälsningar får illustrera deras genrekompentens, det vill säga en förmåga

att hantera vänhälsningarna som stilmedel för att uppnå bestämda syften. Teoretisk inspiration har Heggli i första hand hämtat hos de amerikanska folkloristerna Richard Bauman's och Charles Briggs' performansorienterade problematisering av genrebegreppet i termer av intertextualitet. En grundläggande tanke hos dem är att genrer till sin natur är intertextuellt konstruerade i strategiska syften. Heggli använder detta perspektiv på ett övertygande sätt för att visa hur skribenterna positionerar sig i förhållandet till genremässiga förväntningar, antingen genom att närma sig vänhälsningarnas form och stil intertextuellt eller fjärma sig från dem.

Just skribenternas varierade sätt att kombinera form och innehåll i vänhälsningarna tydliggör genrens främsta intention att bekräfta flickors ömsesidiga vänskapsrelationer och konsolidera nätverk av bekanta. De enstaka pojkar som ibland skriver hälsningar i flickornas böcker visar sig medvetna om de starkt genusfierade genreförväntningarna, som de i allmänhet markerar avstånd från. Även ett mindre antal flickors parodierande och ironiserande stil i sina vänhälsningar innebär ett intertextuellt avståndstagande till den typiska genremodellen. Denna stilistiska positionering kastar ljus över genreförväntningarna och bidrar till att problematisera de vänskapsideal som genomsyrar vänskapshälsningarna i övrigt.

Ett tema som visar sig vara direkt kopplat till skribenternas kommunikativa kompetens är förmågan att skriva sig in i en ungdoms- och populärkultur. Skoldagboks- skrivandet framstår ur den synpunkten som ett sätt att etablera en gruppidentitet med ungdomligheten som det gemensamma. Samtidigt vittnar de många motsägelserna i texterna om att skoldagböckerna utgör en arena för experimenterande kring en för många skör ungdomsidentitet. Detta framstår inte minst tydligt kring ett av skoldag-

böckernas älsklingsämnen – kärlek, förälskelse och sexualitet. Dagboksanteckningarna om dessa ämnen är både mångstämmiga och mångtydiga. Flickorna tycks skriva in sig lika lätt i ett romantiskt universum som att inta en pragmatisk hållning till pojkar som sexobjekt. Men texterna talar för att det intresse tonårsflickorna visar för det motsatta könet är av mer principiell art än faktiskt. Dessutom förekommer mer problematiserande stämmor som genom humor och ironi visar på alternativa positioner till de mer okritiska.

Sammanfattningsvis har Gry Heggli avhandling enligt min mening många goda kvaliteter. Mitt allmänna intryck är att hon kunnat dra långtgående slutsatser om unga flickors skrivhandlingar utan att göra övertolkningar. Flera sidor av hennes vetenskapliga arbetssätt har medverkat till detta. Jag tänker närmast på hennes ingående behandling av relevant litteratur och förmåga att självständigt tillämpa teoretiska perspektiv och begrepp i sin närläsning av det empiriska materialet samt hennes reflekterade hållning till annan forskning. Den performansorienterade analysen av skribenternas genrekompetens och studiet av deras intertextuella strategier för att positionera sig och skapa mening, hör enligt min mening till den empiriska analysens främsta kvaliteter.

Till avhandlingens begränsningar hör möjligheterna att utifrån textanalysen och den typ av intervjuer som gjorts, få insikter om det sociala liv som texterna ger uttryck för, vilket Heggli i sina avslutande kommentarer (s. 231) anger som ett motiv för att närma sig texters form och struktur. För mig som utomstående läsare är informanterna i denna studie fortfarande ganska osynliga trots den inträngande kunskap jag fått om deras skrivhandlingar. Utan att rucka på avhandlingens lokalisering till ett i huvudsak textligt universum skulle man kunna tänka sig att Heggli kunnat följa

några av skribenterna mer närgånget. Därigenom skulle hon ha kunnat studera hur de t ex hanterar vänskap utanför dagboksskrivandet och förhåller sig till föreställningar om ungdomlighet i också andra vardagliga sammanhang. Detta skulle ha motverkat intrycket av textanalysen som lite sluten inom sig själv.

Detta ska inte uppfattas som en invändning mot avhandlingens metodiska och empiriska prioriteringar. Dessa framstår som logiska och stringenta i förhållande till valet att lokalisera analysen till ett textligt universum. Underlaget till boken är Heggli doktorsavhandling i folkloristik 2001. Mitt huvudintryck är att avhandlingen har hög vetenskaplig nivå och bidrar till ny kunskap om skrivandets etnografi samt till en ämneskritisk debatt med betydelse för såväl folkloristiken som angränsande discipliner.

Iver rasker over isen

Iver B. Neumann: *Norge – en kritikk. Begrepsmakt i Europa-debatten*. Oslo 2001. Pax Forlag as. 205 s.

Anmeldt av Ole Marius Hylland, Oslo

Iver Neumanns bok er en historisk gjennomgang av de begreper og forståelser som har representert 'Norge', samt en analyse av hvordan norsk europadebatt i realiteten har vært en kamp om begreper.

Tittelen på denne anmeldelsen er inspirert av det eneste bildet i *Norge – en kritikk*, betydningsfullt plassert mellom tittelsidene. Bildet er et fotografi, etter alt å dømme av forfatteren, der han i noe som kan tolkes som rask gange, beveger seg over et speilblankt islagt vann. Jeg velger å tolke fotografiet som en formsikker blanding av selvhøytidelighet og selvironi; med potensielle undertekster som "på tynn is" eller "på glattisen". Tittelen er i tillegg ment som en antydning om anmeldelsens hovedinn-